

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Ліпський Р. В., к.е.н, доцент кафедри бухгалтерського обліку

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Бухгалтерський облік» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки ЗВО СВО «Бакалавр» спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність».

Предметом навчальної дисципліни є вивчення методології і методики організації та ведення бухгалтерського обліку на підприємстві.

Міждисциплінарні зв'язки.

Дисципліна «Бухгалтерський облік» посідає одне з провідних місць та тісно пов'язана з такими дисциплінами, як «Економіка підприємства», «Підприємництво», «Організація та планування діяльності підприємства» та ін.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є формування у студентів сучасної системи знань про концептуальні засади бухгалтерського обліку, основи методології обліку господарської діяльності, основи техніки бухгалтерського обліку, підходи до організації обліку на підприємстві та засади керівництва бухгалтерським обліком в Україні..

1.2. Основними завданнями викладання навчальної дисципліни є оволодіння принципами бухгалтерського обліку, забезпечення засвоєння методичних підходів, що використовуються в бухгалтерському обліку для відображення інформації про господарську діяльність, набуття навиків застосування технічних прийомів реєстрації облікової інформації, формування уявлення про повний цикл обробки облікової інформації: від первинної фіксації господарських операцій до складання фінансової звітності; дати загальне розуміння значення фінансової звітності та основ організації бухгалтерського обліку на підприємстві.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми у здобувачів вищої освіти повинні бути сформовані наступні елементи компетентності:

знання:

- основні нормативні документи, що регулюють бухгалтерський облік в Україні;

- класифікацію господарських засобів (активів) та джерела їх утворення (пасивів);

- побудову та структуру балансу, зміст окремих його розділів та статей;

- будову рахунків бухгалтерського обліку, схеми активних і пасивних рахунків, порядок узагальнення даних поточного бухгалтерського обліку, план рахунків та його використання в бухгалтерському обліку;

- порядок і види оцінки господарських засобів (активів) та джерел їх утворення (пасивів);

- порядок, види калькуляції та об'єкти калькуляції;

- призначення документів, їх реквізити, порядок складання, перевірки, опрацювання та використання; документообіг;

- призначення регістрів бухгалтерського обліку, порядок запису в них та використання;

- значення, види і порядок проведення інвентаризації, оформлення результатів інвентаризації і відображення їх в бухгалтерському обліку;

- форми бухгалтерського обліку, їх характеристика, переваги та недоліки;

- первинні документи, кореспонденцію рахунків та регістри з бухгалтерського обліку необоротних активів, запасів, коштів, розрахунків з дебіторами, власного капіталу, зобов'язань, доходів, результатів діяльності та витрат діяльності підприємства;

- організацію управлінського обліку на підприємстві;

- витрати на біологічні перетворення активів і калькуляцію собівартості сільськогосподарської продукції.

вміння:

- користуватися нормативними документами, що регулюють бухгалтерський облік в Україні;

- розрізняти, що таке господарські засоби (активи) і джерела їх (утворення) формування (пасиви);

- складати баланс підприємства і аналізувати його з метою потреб управління;

- відкривати рахунки, складати бухгалтерські проводки, робити записи на рахунках, визначити по них обороти і сальдо, (залишок), складати оборотні відомості та баланс підприємства;

- використовувати принципи оцінювання господарських засобів (активів) та джерел їх утворення (пасивів);

- складати (заповнювати) первинних документів, перевіряти та опрацьовувати їх з метою подальшого використання і передачі в архів;

- робити записи в регістри даних первинних та зведених документів;

- складати інвентаризаційні описи, оформляти результати інвентаризації в бухгалтерському обліку;

- аналізувати одержані результати інвентаризації з метою потреб управління;

- документувати господарські операції, складати бухгалтерські проводки по господарських операціях, робити записи в регістри з обліку необоротних активів, запасів, коштів, розрахунків з дебіторами, власного капіталу, зобов'язань, доходів та витрат діяльності підприємства;

- оцінювати об'єкти обліку відповідно до вимог Положень (стандартів) бухгалтерського обліку;

- правильно визначати витрати на біологічні перетворення активів рослинництва та тваринництва і відображати їх в обліку;

- калькулювати собівартість одержаної з виробництва продукції рослинництва, тваринництва, промислових виробництв та виконаних робіт і наданих послуг;

- визначати фінансові результати по окремих видах виробленої продукції та в цілому по підприємству;

- складати і аналізувати форми фінансової звітності;

- використовувати дані бухгалтерського обліку в управлінні підприємством.

способи мислення:

- абстрактне (словесно-логічне) мислення, що відбувається з опорою на поняття, судження, з допомогою логіки, не використовуючи емпіричних даних;

- теоретичне мислення, що полягає у пізнанні законів, правил та відображає істотне у явищах, об'єктах, зв'язках між ними на рівні закономірностей і тенденцій.

- творче мислення, що забезпечує продуктивні перетворення у діяльності особистості, зокрема оригінальність розв'язання проблеми, семантична гнучкість, що дає змогу бачити об'єкт під новим кутом зору, образна адаптивна гнучкість, яка уможливорює зміну об'єкта з розвитком потреби у його пізнанні, семантична спонтанна гнучкість як продукування різних ідей щодо невизначених ситуацій.

професійні, світоглядні і громадянські якості:

- здатність використовувати набуті знання, вміння та навички для теоретичного та практичного освоєння питань бухгалтерського обліку;

- професійна самоідентифікація згідно набутих навиків та вмінь;

- вмотивованість до професійного зростання у практичній діяльності галузі управління й адміністрування, а також до особистісного розвитку, що формуються шляхом вольових зусиль.

морально-етичні цінності:

- пізнання специфіки науково-практичної діяльності у професійному сегменті;

- урахування надбання світових та вітчизняних наукових шкіл бухгалтерського обліку, що дозволить у майбутньому дотримуватися вимог, приписів, норм і принципів щодо поведінки людини у ставленні її до суспільства та соціальних інститутів на засадах взаємної поваги, гуманізму, рівності та справедливості.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 180 годин / 6 кредитів ECTS

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Загальна характеристика бухгалтерського обліку, його предмет і метод

Господарський облік, його суть і роль у системі управління. Облікові вимірники. Бухгалтерський облік, його мета, функції та принципи. Фінансовий, управлінський та податковий обліки і взаємозв'язок між ними. Предмет і об'єкти бухгалтерського обліку. Метод бухгалтерського обліку і його елементи.

Тема 2. Бухгалтерський баланс

Поняття балансу, його значення і використання в управлінні. Побудова балансу. Актив і пасив балансу. Статті балансу, їх групування й оцінка. Зміни в балансі, зумовлені господарськими операціями.

Тема 3. Рахунки бухгалтерського обліку і подвійний запис

Бухгалтерські рахунки, їх призначення та побудова. Дебет й кредит. Активні й пасивні рахунки, порядок запису на них. Подвійний запис, його суть і контрольне значення. Кореспонденція рахунків. Синтетичні та аналітичні рахунки, їх взаємозв'язок. Синтетичний та аналітичний облік. Узагальнення даних поточного бухгалтерського обліку. Оборотні відомості, їх види, порядок складання та контрольне значення. Поняття про план рахунків, його побудова, значення та коротка характеристика. Позабалансові рахунки та їх призначення.

Тема 4. Оцінювання та калькуляція

Економічна суть вимірювання у вартісному показнику та його значення. Оцінка господарських засобів (майна). Діючий порядок оцінки господарських засобів. Види оцінки. Калькуляція як спосіб групування витрат і визначення собівартості продукції (робіт, послуг). Принципи групування витрат. Об'єкти обліку витрат. Об'єкти калькуляції. Одиниці калькуляції. Калькуляція фактичної собівартості як один із видів оцінки продукції, робіт, послуг.

Тема 5. Документація та інвентаризація, техніка і форми бухгалтерського обліку

Документи бухгалтерського обліку, їх призначення та класифікація. Реквізити документів та правила їх оформлення. Порядок прийняття, перевірки і обробки документів. Підготовка документів для їх обробки на ЕОМ. Документообіг, його суть та значення. Інвентаризація в системі бухгалтерського обліку, її суть. Форми інвентаризації: повна, часткова, суцільна, вибіркова. Порядок проведення та оформлення результатів інвентаризації. Відображення результатів інвентаризації в бухгалтерському обліку. Облікові реєстри, їх призначення та класифікація. Побудова облікових реєстрів. Облікові записи. Помилки в облікових записах, способи їх виявлення та виправлення. Форми бухгалтерського обліку, їх суть. Характеристика форм обліку: меморіально-ордерна, Журнально-Головна, Журнально-ордерна, автоматизована (комп'ютерна) форми. Основи організації бухгалтерського обліку, правові засади регулювання, організації і ведення бухгалтерського обліку. Централізація та децентралізація бухгалтерського обліку. Облікова політика, її суть та зміст. Вибір облікової політики.

Тема 6. Облік необоротних активів

Нормативне забезпечення обліку необоротних активів. Економічний зміст основних засобів. Визнання, класифікація та оцінка основних засобів. Документування з обліку основних засобів. Синтетичний та аналітичний облік основних засобів. Облік ремонту, поліпшення, переоцінки та зносу (амортизації) основних засобів. Облік вибуття та оренди основних засобів.

Облік інших необоротних матеріальних активів. Облік інших необоротних активів. Облік нематеріальних активів. Облік капітальних інвестицій. Економічний зміст довгострокових біологічних активів. Характеристика рахунків з обліку довгострокових біологічних активів. Облік надходження, зміни вартості, нарахування амортизації та вибуття довгострокових біологічних активів. Інвентаризація довгострокових біологічних активів.

Тема 7. Облік запасів

Нормативне забезпечення обліку запасів. Економічний зміст запасів. Визначення, визнання, класифікація, оцінка, організація та завдання бухгалтерського обліку запасів. Первинний та складський облік виробничих запасів. Організація синтетичного та аналітичного обліку виробничих запасів. Облік малоцінних та швидкозношуваних предметів. Організація обліку малоцінних та швидкозношуваних предметів переданих в експлуатацію. Нормативне забезпечення обліку поточних біологічних активів та сільськогосподарської продукції. Визначення, склад, визнання та об'єкти обліку поточних біологічних активів. Документування та оцінка сільськогосподарської продукції і тварин на вирощуванні та відгодівлі. Синтетичний та аналітичний облік поточних біологічних активів рослинництва оцінених за первісною вартістю та тваринництва оцінених за первісною та справедливою вартістю. Синтетичний та аналітичний облік сільськогосподарської продукції. Нормативне забезпечення обліку витрат на біологічні перетворення та виходу сільськогосподарської продукції. Мета, завдання, визнання, склад, елементи та класифікація витрат. Синтетичний та аналітичний облік витрат на біологічні перетворення біологічних активів в рослинництві та тваринництві. Первісне визнання сільськогосподарської продукції рослинництва і тваринництва. Методи калькуляції собівартості продукції рослинництва і тваринництва.

Тема 8. Облік грошових коштів і дебіторської заборгованості

Нормативне забезпечення з обліку грошових коштів. Економічний зміст і завдання обліку грошових коштів. Документування, синтетичний та аналітичний облік касових операцій. Документування, синтетичний та аналітичний облік грошових коштів на рахунках у банках. Облік інших коштів (грошових документів, грошових коштів в дорозі). Нормативне забезпечення обліку дебіторської заборгованості. Визнання, оцінка і класифікація дебіторської заборгованості. Документування, синтетичний та аналітичний облік поточної дебіторської заборгованості (векселів одержаних, розрахунків з покупцями та замовниками, розрахунків з підзвітними особами, іншими дебіторами). Документування, синтетичний та аналітичний облік довгострокової дебіторської заборгованості (заборгованості за майно, що передано у фінансову оренду, довгострокових векселів одержаних, з працівниками за виданими довгостроковими позиками тощо).

Тема 9. Облік фінансових інвестицій

Нормативне забезпечення з обліку фінансових інвестицій. Поняття, види, класифікація та оцінка фінансових інвестицій. Документування, синтетичний та аналітичний облік поточних та довгострокових фінансових інвестицій по їх надходженню, переоцінці, нарахуванню і одержанню відсотків та погашенню і реалізації.

Тема 10. Облік власного капіталу

Капітал, його складові та їх характеристика. Бухгалтерський облік власного капіталу (статутного, пайового, додаткового, резервного, вилученого та неоплаченого капіталу), нерозподіленого прибутку (непокритих збитків). Звіт про власний капітал. Облік забезпечення майбутніх витрат і платежів. Облік цільового фінансування та цільових надходжень.

Тема 11. Облік зобов'язань

Нормативне забезпечення з обліку зобов'язань. Визначення, оцінка і класифікація зобов'язань. Документування, синтетичний та аналітичний облік короткострокових та довгострокових кредитів банків, розрахунків з постачальниками та підрядниками, розрахунків за податками і платежами, іншими кредиторами (авансах одержаних, нарахованих відсотках за кредити тощо).

Тема 12. Облік праці, її оплати та соціального страхування персоналу

Нормативне забезпечення з обліку оплати праці та соціального страхування персоналу. Форми і системи оплати праці. Первинна документація з обліку праці та її оплати. Синтетичний і аналітичний облік розрахунків з оплати праці. Облік утримань з заробітної плати. Облік відрахувань на соціальні заходи. Відображення господарських операцій з оплати праці та відрахувань на соціальні заходи в регістрах бухгалтерського обліку. Облік розрахунків з учасниками.

Тема 13. Облік витрат діяльності підприємства

Облік витрат за елементами. Облік витрат діяльності: формування та облік собівартості реалізованої продукції, товарів, робіт та послуг; облік загальновиробничих, адміністративних витрат, витрат на збут і інших операційних витрат; облік фінансових витрат і витрат інвестиційної діяльності; облік витрат на запобігання надзвичайним подіям і ліквідацію їх наслідків.

Тема 14. Облік доходів і фінансових результатів

Характеристика П(С)БО 15 «Доходи». Облік доходів від операційної, інвестиційної і фінансової діяльності. Облік інших і надзвичайних доходів. Формування та облік фінансових результатів діяльності.

Тема 15. Фінансова звітність

Сутність та значення бухгалтерської звітності. Склад фінансової звітності та вимоги до неї. Користувачі звітності. Використання даних бухгалтерського обліку для складання форм звітності: форма 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», форма 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»,

форма 3 «Звіт про рух грошових коштів», форма 4 «Звіт про власний капітал». Примітки до фінансової звітності. Звітність за сегментами. Державне регулювання фінансової звітності. Порядок складання та подання фінансової звітності.

3. Рекомендована література

Основна

1. Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах : [підручник] / [Огійчук М. Ф., Плаксієнко В. Я., Панченко Л. Г. та ін.] ; 4-те вид., перероб. і доп. – К. : Алерта, 2007. – 980 с.
2. Загородній А. Г. Бухгалтерський облік: основи теорії та практики : [підручник] / А. Г. Загородній; 3-тє вид., доп. і переробл. – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2012. – 340 с.
3. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16 лип. 1999 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14> .
4. Закон України «Про оплату праці» № 108/95 ВР від 24 квіт. 1995 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр>.
5. Інструкція «Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті» № 22 від 21 січ. 2004 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04>.
6. Інструкція зі статистики заробітної плати № 5 від 13 січ. 2004 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0114-04>.
7. Інструкція по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків № 69 від 11 серп. 1994 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0202-94>.
8. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій № 291 від 30 лист. 1999 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України . – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.
9. Лень В. С. Бухгалтерський облік у галузях економіки : [підручник] / В. С. Лень, В. В. Гливенко. – Чернігів : Десна Поліграф, 2013. – 437 с.
10. Методичні рекомендації з планування обліку і калькулювання продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств № 132 від 18 трав. 2001 р. / Закони України. – Режим доступу : <http://www.uazakon.com/big/text1528/pg1.htm>.
11. Методичні рекомендації щодо застосування реєстрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств від

№ 390 від 4 черв. 2009 р. /Ліга закон. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/FIN48748.html.

12. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» № 73 від 7 лют. 2013 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

13. Податковий кодекс України № 2755-VI від 2 груд. 2010 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

14. Плиса В. Й. Бухгалтерський облік : [підручник] / В. Й. Плиса, З. П. Плиса. – Л. : Вид-во ННВК «АТБ», 2013. – 419 с.

15. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.

Допоміжна

1. Бухгалтерський облік у документах : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Міністерство освіти і науки України / Л. М. Чернелевський (ред.). – К. : Пектораль, 2005. – 396 с.

2. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік в Україні : Аналіз стану та перспективи розвитку / С. Ф. Голов. Міжнародний ін-т менеджменту (МІМ-Київ). – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 522 с.

3. Жадько К. С. Бухгалтерський облік у схемах і таблицях: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Жадько К. С., Семенюта В. В., Олійник Л. Ш. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 112 с.

4. Канцедал Н.А. Документування в системі бухгалтерського обліку: юридичний аспект / Н.А.Канцедал // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси» Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. Випуск 9 (33). – Ч.2. – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Герасимчук З.В. – Луцьк, 2012. – С.43-52.

5. Канцедал Н.А. Термінологічні аспекти ідентифікації предмета і об'єкта бухгалтерського обліку / Н.А. Канцедал // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка (ХНТУСГ) / Економічні науки. – Харків. – 2009. – № 83. – С. 121-126.

6. Косміна Р. М. Бухгалтерський (фінансовий) облік: навч. посіб. [для студ. екон. спец. ВНЗ] /Р. М. Косміна, Ю. Д. Чацкіс (ред.). – К. : Вища школа, 2008. – 255 с.

7. Кузнецова С. А. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: навч. посібник / С. А. Кузнецова / Таврійський держ. агротехнологічний ун-т. – Мелітополь : Видавничий будинок ММД, 2008. – 230 с.

8. Милявська Е. П. Бухгалтерський облік: навч. посібник [для студ. екон. спец. вищих навч. закл.] / Милявська Е. П., Милявський М. Ю., Чередниченко Н. В. / Донбаська держ. машинобудівна академія. Краматорськ : ДДМА, 2009. – 228 с.

9. Моя професія – бухгалтер, фінансист: навч. посібник [для студентів вузів спеціальностей 7.050106 Облік і аудит та 7.050104 Фінанси] / Ф. Ф. Бутинець (ред.), І. А. Панченко. – Житомир: ЖДТУ, 2005. – 156с.

10. Небильцова О. В. Облік і звітність за міжнародними стандартами : [навчальний посібник] / Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана» / О. В. Небильцова. – К. : КНЕУ, 2011. – 453 с.

11. Партин Г.О. Теорія бухгалтерського обліку: навч. посібник / Партин Г. О., Загородній А. Г., Корягін М. В., Пилипенко Л. М., Янковська Л. А. – Львів: «Магнолія 2006», 2007. – 240 с.

12. Рассулова Н.В. Бухгалтерський облік: навч. посіб. [для студ. ВНЗ] / Рассулова Н. В., Лукашова І. О., Гейер Е. С., Секіріна Н. В., Михайлова Т. П. Донецький національний ун-т економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. – Донецьк : [ДонНУЕТ], 2008. – 193 с.

13. Тютюнник П. С. Бухгалтерський облік: конспект лекцій / П. С. Тютюнник, М. М. Жовтопуп ; Харк. нац. екон. ун-т. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – 111 с.

14. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський (фінансовий) облік, оподаткування і звітність : [підручник] / Н. М. Ткаченко. – [6-те вид., випр. і доп.] – К. : Алерта, 2013. – 981 с.

15. Чеснакова Л. С. Бухгалтерський облік : навч. посіб. / Л. С. Чеснакова / Київський національний торговельно-економічний ун-т. – К. : КНТЕУ, 2009. – 397 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://magazine.faaf.org.ua/content/section/4/35/> – архів публікацій журналу «Облік і фінанси АПК»

2. <http://library.pl.ua/> – сайт Полтавської обласної універсальної бібліотеки ім. І.П. Котляревського

3. <http://www.nbuv.gov.ua/> – сайт бібліотеки ім. В.І. Вернадського

4. <http://www.rada.gov.ua/> – сайт Верховної Ради України

5. <http://www.apu.com.ua/> – сайт Аудиторської Палати України

6. <http://www.vobu.com.ua/> – сайт газети «Все про бухгалтерський облік»

7. <http://www.visnuk.com.ua/> – сайт журналу «Вісник податкової служби України»

8. <http://old.balance.ua/> – сайт журналу «Баланс»

9. <http://dtkk.com.ua/> – сайт журналу «Дебет-Кредит»

10. <http://pidruchniki.ws/> – сайт «Українські підручники онлайн»